

4-1-1988

รองนายกรัฐมนตรีฝากข้อคิดใน เรื่องห้องสมุดและการอ่าน

n/a

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/arj>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

n/a (1988) "รองนายกรัฐมนตรีฝากข้อคิดใน เรื่องห้องสมุดและการอ่าน," *วารสารวิทยบริการ Academic Resources Journal*: Vol. 10: No. 1, Article 1.

DOI: 10.58837/CHULA.ARJ.10.1.1

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/arj/vol10/iss1/1>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in วารสารวิทยบริการ Academic Resources Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

Abstract

Deputy Prime Minister Gives Some Consideration Points on Library and Reading

Admiral Sondhi Bunyachai, the Deputy Prime Minister, gave his interview to the delegations of group of Chulalongkorn University Librarians on January 20, 1988. He gave his opinions concerning the reading and information storage with particular emphasis given to the significance of reading, types of library he frequently used, necessity of library to his career, and finally, significance of reading to the children.

รายนามรัฐมนตรีปากบ่อคิดในเรื่องห้องสมุดและการอ่าน

เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2531 เวลา 10.00 น. วพฒฯ พลเรือเอก สนธิ บุญยรัตกลิ รองนายกรัฐมนตรี ได้ให้เกียรติแก่ผู้แทนกลุ่มบรรณารักษ์ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้แก่ รศ. นพวรรณ จงวัฒนา รองผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนพัฒนา สถาบันวิทยบริการ นางวงศ์สว่าง เชาว์ชุกติ นางนงลักษณ์ สุวรรณกิจ นางสาวยุพิน จันทร์เจริญสิน ได้เข้าพบและสัมภาษณ์ ณ ตึกบัญชาการทำเนียบรัฐบาล เกี่ยวกับทัศนคติด้านการอ่านและการเก็บข้อมูลข่าวสาร โดยใช้เวลาการสัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง

ผู้สัมภาษณ์ ขอเรียนถามเรื่องเกี่ยวกับการอ่านหนังสือ ท่านเห็นความสำคัญของการอ่านหรือไม่อย่างไร ประเภทของหนังสือที่ท่านอ่าน

รองนายก ก่อนอื่นผมขอเรียนว่า ผมได้ทราบว่ามาสัมภาษณ์ มากุญเรื่องนี้ วันนี้ผมก็ว่าจะไม่เตรียมตัวอะไรเลย จะปล่อยให้มันเป็นเรื่องธรรมชาติที่สุดเป็นความจริงแท้ๆ ของผม นึกอะไรได้ก็พูดเลย ไม่ใช่เขียนบทความหรือนึกคิดเตรียมการไว้ก่อน พูดถึงเรื่องการอ่าน ผมว่าเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญของการเรียน เมื่อเริ่มการเรียนหนังสือของผม ผมมีชื่อเสียงในการเรียนตอนเด็กๆ มาก ผลของการเรียนของผมเป็นที่สรุปสุดท้ายที่น่าดีใจอยู่อย่างเดียวคือไม่เคยตกเท่านั้น ส่วนตำแหน่งการสอบนั้นได้ที่ 1-2-3 จากข้างท้ายเสมอมา นักเรียนทั้งชั้นมี 29 คน ผมจะต้องได้ที่ 27, 28, 29 เรื่อยมาจนถึงชั้นมัธยม 6 ซึ่งตอนนั้นผมย้ายบ้านไปอยู่แถวบางกระบือ ทำให้รู้จักคนๆ หนึ่ง รุ่นโตกว่านิดหน่อย ผมขอไม่เอ่ยชื่อเขา แม้จะเคารพยกย่องเขามากก็ตาม เขาเสียชีวิตไปแล้วด้วยอุบัติเหตุ เขาเป็นทั้งนักกีฬาและนักอ่าน ผมเป็นแต่เพียงนักกีฬาอย่างเดียวเท่านั้น แต่เขาทำให้ผมได้คิดว่าการเรียนก็น่าจะทำให้ได้คล้ายเหมือนกัน การสอบให้ได้ที่ 1-3 ก็ควรจะเป็นข้างต้นไม่ใช่จากข้างท้าย ผมจึงได้เริ่มคิดว่าการจะเป็นเช่นนั้นได้คงจะต้องมาจากการอ่านอย่างเขา จึงได้เริ่มต้นอ่านและการเรียนก็ดีขึ้นจริงๆ ในชั้นมัธยม 7 ในตอนนั้นไม่มีภาระรับผิดชอบอะไรมากมาย สมองว่างเปล่า อ่านอะไรก็ได้หมด จำหนังสือได้ทั้งเล่มเป็นภาพๆ ที่เดียว จำได้แม้แต่ว่าข้อความใดอยู่ตอนใดของหน้า ในสมัยนั้นวิชาภาษาไทยมีความจำเป็นที่จะต้องสอบให้ได้ ถ้าสอบตกภาษาไทยถือว่าตกหมด แม้จะไม่ชอบก็ต้องอ่านต้องจำให้ได้ การเรียนก็เลยดีขึ้นมากจากการอ่าน แต่ก็อ่านเฉพาะหนังสือเรียน

ผู้สัมภาษณ์ หนังสืออื่นๆ นอกจากหนังสือเรียนไม่ได้อ่านเลย

รองนายก ไม่ได้อ่าน ตอนเป็นเด็กก็ไม่ใช่ผู้อ่านอยู่แล้ว มาอ่านเพราะเห็นความจำเป็นที่อ่านเฉพาะที่จำเป็นต้องอ่าน แต่ผมอ่านมากนะ โดยเฉพาะตอนห้อง 8 อ่านมากจนครูชาวอังกฤษต้องมาเอาหนังสือทั้งหมดใส่ตู้ล็อกกุญแจไว้ กลัวว่าเขาแต่อ่านจะคิดซ้ำไม่มีหัวทางคำนวณ

ผู้สัมภาษณ์ ท่านเรียนที่ไหน

รองนายก สอนกุหลาบ

ผู้สัมภาษณ์ หลังจากโรงเรียนสวนกุหลาบ

รองนายก นักเรียนนายเรือ สมัยก่อนจบมัธยมจะไปเข้าอะไรก็ได้

ผู้สัมภาษณ์ ท่านเตรียมตัวอย่างไร

รองนายก ไม่ได้เตรียมอะไรเลย ไม่รู้เรื่องอะไรด้วยซ้ำ อาศัยที่อ่านไว้เยอะจำไว้มาก การเข้าโรงเรียนนายเรือต้องสอบเข้า ซึ่งเขาฉลาดเปิดการสอบรับก่อนผู้อื่น ตอนนั้นผมก็ตามเพื่อนไป ไปไหนไปกัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผมก็สมัครตามเพื่อน โรงเรียนนายเรือนั้น คนสอบประมาณ 1,500 คน รับ 16 คน รวมเด็กเส้น 1 คน เป็น 17 คน พอวันประกาศผลสอบของโรงเรียนนายเรือผมไปคุณผลก็ปรากฏว่าสอบได้คุณหลวงสินธุ์ เสนาธิการทหารเรือและรักษาราชการผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งท่านเป็นคนรู้จักช่วยโอกาสหาประโยชน์เข้ากองทัพเรือ พัฒนากองทัพเรือ ก็ติดประกาศให้ผู้ที่สอบได้จัดเสื้อผ้ามาลงเรือออกฝึกในทะเลภายใน 3-4 วัน หลังจากนั้นเราก็เลยหมดโอกาสที่จะไปสอบที่อื่น ท่านเอาเราไปไว้ในทะเล ไม่รู้เรื่องข้างนอกเลย ความจริงแรกที่เคียวตั้งใจจะสอบชิงทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ ตอนเรียนห้อง 7 ห้อง 8 ซึ่งสมัยนั้นมีอยู่ 3 แผนก วิทยาศาสตร์ ภาษา และกลาง เดิมผมเลือกแผนกกลาง เพราะเข้าใจว่าจะได้ความรู้มากกว่าแผนกอื่น คือ ได้เรียนวิชาของทั้ง 2 แผนก แต่มาพิจารณาทีหลังว่าพวกที่ได้ทุนไปต่างประเทศจะต้องเป็นพวกมาจากอีก 2 แผนกนั้น ไม่มีพวกแผนกกลางได้ ผมจึงเรียนซ้ำ ม.7 อีกครั้ง ในแผนกวิทยาศาสตร์

ผู้สัมภาษณ์ เป็นอาจารย์โรงเรียนนายเรือช่วงไหน

รองนายก เมื่อสอบจบโรงเรียนนายเรือ เขาจะเลือกคนที่สอบได้ที่ๆ มาเป็นอาจารย์สอน สมัยนั้นนักเรียนมีน้อยอย่างห้องผมมี 17 คน ทำให้อาจารย์มองเห็นได้ว่าใครเก่งอะไรเหมาะกับงานอะไร ผู้บังคับบัญชาจะเลือกใครไปสอนอะไร ผมได้สอนคำนวณและภาษา

ผู้สัมภาษณ์ ท่านเตรียมสอนอย่างไร คั้นกว่าจากห้องสมุดมากน้อยแค่ไหน

รองนายก ห้องสมุดบ้านเราสมัยนั้นไม่มีใครรู้จักเท่าไรนัก ได้ยินแต่ชื่อ ตอนผมเรียนหนังสือจนเป็นนายทหารยศสูงขึ้นไปตามลำดับ มีความรู้สึกอยากอ่านให้มาก แต่หาไม่ได้ จนไปเมืองนอกนั้นแหละโรงเรียนนายเรือมีห้องสมุดแต่ก็ไม่มีหนังสืออะไรมากนัก ผมต้องคอยกระตุนแม่แต่ตอนผมออกมาแล้วผมมีหนังสือก็ส่งไปให้ พวกฝรั่งที่เขามาทำงานที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทางทหาร พอจะกลับก็ทั้งหนังสือไว้ให้เยอะแยะ ฝรั่งชอบทำทานด้วยวิชา อันนี้ผมว่าชาติเขาได้กำไรเรามากในพื้นฐานแก่นแท้ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมของชาติโดยเฉพาะในทางวิชาการ

ผมได้รู้จักห้องสมุดดีๆ ก็ตอนไปเรียนที่อังกฤษปี 1950 หลังสงครามโลก 5 ปี ขนาดเป็นแค่ห้องสมุดโรงเรียนทหารเนี่ยก็ดีมากเลย มาที่ที่สุดก็ตอนที่ไปอเมริกาที่ต้องทำวิทยานิพนธ์ ห้องสมุดเขาให้กับเรามากมายเหลือเกิน นึกอะไรไม่ออกเดินจากหอไปหาเจ้าหน้าที่ห้องสมุดซึ่งเป็นคนแก่ ถ้ามแก่ก็เอาบันไดมาป็นหาหนังสือหยิบให้ได้ตามที่ต้องการของเราได้เลย ผมมีความรู้สึกที่แก่เป็นเหมือนถึงน้ำ หิวเมื่อไร เอ่ยปากกับแก่ แก่ก็เปิดตักๆ ให้เรากินแก่กระหาย

วิทยานิพนธ์ที่ทำเมื่อเรียนอยู่กับนาวิกโยธินสหรัฐฯ นั้น ทำให้ผมมีชื่อเสียงอยู่จนทุกวันนี้ คือเรื่อง GUNSHIP ที่เขาเอาไปใช้ในสงครามเวียดนาม ตอนที่ผมเขียนนั้นมันเป็นเพียงความฝัน ซึ่งตอนนั้นเดี๋ยวนี้กลายเป็นจริงไปแล้ว กับมีอีกเรื่องหนึ่ง คือ การยกเลิกขบถกบฏที่โดยไม่ให้อีกฝ่ายรู้ตัว ทั้ง 2 เรื่อง มีอยู่ในห้องสมุดสหรัฐฯ พวกทหารนาวิกโยธินก็รู้จักชื่อผม แต่ผมไม่ใช่นักโฆษณาตัวเอง จึงเงียบๆ

ผู้สัมภาษณ์ อาจสรุปได้ว่าท่านเกิดประทับใจในงานห้องสมุดก็ตอนที่ไปอยู่ต่างประเทศใช่ไหม

รองนายก ใช่ อยู่ที่นี้ใช้ประโยชน์ไม่ได้เท่าไร

ผู้สัมภาษณ์ เคยวันท่านใช้ห้องสมุดที่ไหนบ้าง

รองนายก ในขณะนี้ ผมมีห้องสมุดโลกของผมคือ AUA LIBRARY เพียงแต่ยกหูโทรศัพท์ว่าวันนี้ต้องการอะไร ส่งให้ถึงบ้านเลย หรือ “วันนี้เรื่องยังไม่ได้ ขอเวลา 4 วัน” แล้วเขาก็จะเรียกหาจากห้องสมุดอื่นให้ได้ ส่งให้ถึงบ้านเลย

ผู้สัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองไทยที่ไม่เกี่ยวกับรายงานต่างประเทศ ท่านใช้บริการห้องสมุดไหน ใช้ห้องสมุดรัฐสภาหรือไม่

รองนายก ห้องสมุดรัฐสภา ผมใช้ตอนที่ เป็นผู้แทน แล้วก็พยายามเข้าไปช่วยด้วยซ้ำ จะให้พัฒนาขึ้นให้ AUA มาช่วย ผมก็บอกแล้วว่า ฝรั่งทำทานด้วยวิชา ด้วยความรู้ เราทำทานด้วยเงินรับประทานแล้วก็ทิ้งไปเป็นบุญ ถ้าเป็นวิชาก็จะช่วยสังคมได้จริง เมื่อคนมีความรู้ที่บ้านเมืองก็จะไม่มีปัญหา

ผู้สัมภาษณ์ เวลาที่ท่านทำเรื่องสำคัญๆ เช่น ประกันราคาข้าว รวบรวมข้อมูลอย่างไร

รองนายก วิธีรวบรวมคือเปิดประตูเต็มทีให้ทุกคนเข้ามาหา คนมีชื่อเสียง เช่น คุณเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีชื่อในเรื่องข้าวก็เชิญเขามานั่งคุย

ผู้สัมภาษณ์ นับเป็น PRIMARY SOURCE

รองนายก ใช่ ช่วยให้เราหาช่องทางข้อมูลต่อไปได้ ถ้าไม่มี เราก็ไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร

ผู้สัมภาษณ์ ท่านจะเชื่อได้อย่างไร แก่ไหน ที่ อ. เจิมศักดิ์ฯ มาพูด

รองนายก ไม่จำเป็นต้องเชื่อ แต่ฟังแล้วเชื่อก ถ้าไม่ฟังเราก็ขาดปัญญาหาข้อมูลต่างๆ ที่จะเริ่มต้น

ผู้สัมภาษณ์ ในสำนักงานมีใครที่คอยเก็บข้อมูลเฉพาะกิจหรือเฉพาะด้านซึ่งท่านรับผิดชอบอยู่ เช่น เรื่องข้าวมีการรวบรวมไว้ให้ท่านอย่างสม่ำเสมอหรือไม่

รองนายก มี ที่จริงท่านนายกให้เงินก้อนหนึ่งก็ไม่ใช่น้อยนัก แต่ก็ไม่มากจนเกินไป ใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ มี บัญชีนะ ปีที่แล้วใช้ไป 3 แสนกว่าบาท นับว่าถูกมาก แต่ก็พอทำให้เด็กของผมทำงานได้ ผมส่งนักเรียนไปเก็บข้อมูล ราคาข้าวตก เราก็ส่งเด็กเก็บข้อมูลส่งให้มหาวิทยาลัยเกษตรฯ ไปวิจัย ข้อมูลเราตอนนี้เยอะ จึงอยากมีคอมพิวเตอร์ไว้ใช้เฉพาะตัวสักเครื่อง

ผู้สัมภาษณ์ ขอเรียนถามเกี่ยวกับความพอใจของข้อมูลที่ได้ นอกจากตัวบุคคลแล้ว ในส่วนที่เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ นั้น ท่านพอใจในสิ่งที่ได้รับเพียงไร

รองนายก ในขณะนี้ต้องขอยกคำสอนของพระพุทธเจ้ามาพูด ด้วยทรงสอนให้เราพอใจในสิ่งที่มี อย่าไปใฝ่ฝันจนเกินเหตุ คุณหลวงอรรถสิทธิ์ องคมนตรี เตือนผมเสมอว่า อย่ารุนแรง คงเห็นว่าผมเป็นคนรุนแรงทุ่มเทมาก ท่านก็บอกเสมอว่าอย่าหวังอะไร 100% ไม่มีวันได้ประสบผลในมนุษยชาติ ในเรื่องของข้อมูล ผมมีสำนักงานเรียกว่า สำนักงานคณะกรรมการนโยบายและมาตรการข้าว ได้ ท.ส. ของท่านนายก พลตรีสุรยุทธ์ฯ มาช่วย ผมเอ่ยปากอะไรกับเขา เขาก็จะไปจัดการให้

ผู้สัมภาษณ์ ในงานบริหารระดับประเทศ ท่านคิดว่าน่าจะมีผู้รับผิดชอบอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการให้ข้อมูลคล้าย ๆ กับที่ AUA ให้ท่านในเรื่องเกี่ยวกับอเมริกา หรือข้อมูลที่เป็นภาษาอังกฤษหรือไม่

รองนายก น่าจะมี ตอนนี้มีความคิดแนวเดียวกับคุณประสงค์ สุนศิริ คือ พยายามสร้างหน่วยติดตามผลการปฏิบัติงานของทางราชการ เติมที่งานด้านสารบัญก็ตาม ข้อมูลก็ตามของทางราชการมีช่องโหว่มาก ผิดพลาดมาก

ผู้สัมภาษณ์ อยากเรียนถามความเห็นเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลระดับชาติ เช่น สหรัฐอเมริกามีห้องสมุดรัฐสภาเป็นที่รวบรวมข้อมูล ซึ่งเรียกได้ว่าสมบูรณ์ที่สุด ทำหน้าที่รวบรวมและป้อนข้อมูลให้นักการเมืองได้อย่างถูกต้อง กว้างขวาง ท่านว่า น่าจะมีเช่นนี้ในประเทศไทยไหม

รองนายก ผมเห็นด้วยกับที่พูดและเห็นว่าจำเป็นมาก จำเป็นอย่างยิ่งกับการมีระบบห้องสมุดรัฐสภาอย่างนี้ เรา น่าจะพัฒนาห้องสมุดของรัฐสภาให้ดีที่สุด แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอยู่ที่คนใช้ ถ้าเรายกห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันมาไว้ที่นี้สมมุติว่าอย่างนั้นนะ เอาเครื่องมือทั้งหลายทั้งปวงมาแล้วคนใช้ละไม่ทราบว่ามีสักเท่าใด แต่นักการเมืองเดี๋ยวนี้เริ่มใช้มากขึ้นเหมือนกัน แต่ก็ใช้ต่าง ๆ กัน เรื่องรัฐสภาเรามีความพร้อมหลายอย่าง ขาดอยู่อย่างเดียวคือ บุคคล

ผู้สัมภาษณ์ ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารท่านใช้หลักอย่างไร

รองนายก ผมก็จำรายละเอียดไม่ได้ แต่ในทางทหารมีอยู่คำหนึ่ง คือ LEADERSHIP มีหนังสือเล่มหนึ่งเกี่ยวกับ MILITARY LEADERSHIP จะบอกไว้อย่างดีมาก เราถือส่วนของการเป็น LEADER ที่ดีไปใช้ในการบริหาร

ผู้สัมภาษณ์ การบริหารทหารหรือพลเรือนไม่น่าจะเหมือนกัน

รองนายก เหมือนกัน เป็นมนุษย์ด้วยกันไม่ต่างกันแน่

ผู้สัมภาษณ์ แต่ทหารมีวินัย

รองนายก พลเรือนก็ต้องมีวินัย ถ้ายังไม่มีเราต้องทำให้เขามีวินัย เวลาที่ชวานามีวินัยขึ้นมาก เมื่อตกลงอะไรกันไว้ก็เป็นไปตามนั้น ถ้าไม่เป็นผลเสียจะเกิดขึ้นกับตัวเอง รวมถึงส่วนรวมด้วยโทษใครไม่ได้ ต้องโทษความไม่มีวินัยกับคำพูดของตนเอง นี่ราคาข้าวที่ขึ้นมากก็คิดว่าจะได้ปลดปล่อยหนี้สิน มาหาผม ผมบอกราคาข้าวกับปลดปล่อยหนี้สินคนละเรื่อง จะปลดปล่อยหนี้สินต้องมีวินัยกับตัวเอง ต้องไม่กลับไปกู้เงินมาตีไก่อีก ไม่เช่นนั้นก็เป็นหนี้สินไปตลอด

ผู้สัมภาษณ์ อยากเรียนถามว่า ท่านมีอะไรจะฝากถึงเยาวชนบ้างในเรื่องเกี่ยวกับการอ่าน

รองนายก เด็กเป็นพลังของชาติ เราพูดกันอยู่เสมอก็อยากจะฝากว่าอย่าเอาอย่างการเรียนในตอนเด็กของผม ซึ่งไม่มีคนแนะนำ เริ่มต้นเรียนอย่างไม่รู้เรื่อง และที่ขอฝากไว้ก็เรื่องคือ สมัยผมเป็นเด็ก ๆ ได้ยินอยู่เสมอว่า พระพุทธเจ้าสอนว่า คนเกิดมามีสิ่งติดตัวมา คือ หน้าที่ สมัยก่อนเมื่อเป็นเด็กเราถูกสอนมาอย่างนี้ตลอด มีหน้าที่ หน้าที่ต่อพ่อ-แม่ พี่น้อง แต่ต่อมาพอโตขึ้นเปลี่ยนไป มาถึงสมัยประชาธิปไตยนี้ยังแยะไปใหญ่ ถูกสอนมาว่าเรามี 2 สิ่งติดตัวมา คือ สิทธิและหน้าที่ ซึ่งสำคัญมาก ของ 2 อย่างนี้ต้องใช้อย่างระมัดระวังให้มาก สำเนียงให้ดี จะใช้อะไรก่อนหลัง ถ้าใช้ผิดจะเสียหายมาก เช่น การไปเลือกตั้ง เรามีทั้งสิทธิและหน้าที่ ถ้าใช้สิทธิก่อนคือ เรามีสิทธิที่จะไปเลือกตั้งก็ได้ เราก็ใช้สิทธิไม่ไป ก็เลยไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ที่จะหยอครบบัตรเลือกตั้ง ที่นี้ถ้าคุณถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องไปลงคะแนน คุณก็ไปแล้วก็ใช้สิทธิหยอครบบัตร นี่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในระบอบประชาธิปไตย การใช้สิทธิหน้าที่อะไรก่อนหลัง ถ้าไม่ถูกก็เสียหายต่อสังคมมาก อย่างเรื่องที่ยกตัวอย่างมา ดังนั้น เด็กจึงจะต้องสร้างความเข้าใจให้ถูกต้อง ตรวจสอบความคิดของตนเองเสมอว่าอะไรถูกอะไรควร ที่จะสร้างความรู้สึกความเข้าใจอันนี้ได้ ก็ต้องมาจากการอ่าน อ่านให้มากความคิดก็จะกว้างไกล ไม่หลงเชื่อคนง่าย ความคิดต่าง ๆ ของผมก็ได้มาจากการอ่าน การฟัง แล้วนำมาคิด

การสัมภาษณ์ในวันนั้นสิ้นสุดลงเมื่อเวลาประมาณ 11.00 น. นอกจากเรื่องข้างต้นแล้วท่านยังได้กรุณาให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองและชนบทไว้อย่างน่าฟังจากการได้เข้าพบและสัมภาษณ์ ๖ ๗ คนๆ ทำให้ได้ทราบว่า ท่านเป็นคนฟังเสียงผู้อื่น แต่เป็นการฟังแบบ “ฟังหูไว้หู” มีคาถาหูฟังที่จะสรรหากคนมาช่วยงานต่าง ๆ ในความรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง